

TÜRK SANAT GELENEĞİ İLE ÇAĞDAŞ SANATIN İLİŞKİSİ: YAPAY ZEKA UYGULAMALARINDA AY VE YILDIZ MOTİFİNİN İNCELENMESİ

Mustafa Cevat ATALAY

Gaziantep University, Faculty of Fine Art, Department of Painting, Merkez Kampüs

ORCID ID: 0000-0002-7498-4722

ÖZET

Gelenek, Türk sanatının dönüşümünde kritik bir rol oynamakta ve özellikle Türk resim sanatındaki bazı sanatçıların eserlerinin evrimini belirlemektedir. Gelenek, sadece güncel sanata etki etmekle kalmaz, aynı zamanda sanatın devamlılığını ve dönüşümünü de etkileyen bir unsurdur. Gelenek ile modern sanat arasındaki bağlantının analizi, sanatın estetik unsurlarının daha derin bir anlayış kazanmasına katkı sağlayabilir.

Türk sanatının kimliğini belirleyen faktörler arasında geleneksel desenler, renk skalaları, stiller, işlemler, biçimler, semboller gibi diğer kültürlerden farklılaşan belirgin nitelikler bulunmaktadır. Geleneksel temaları ve desenleri benimseyen Türk resim sanatı, kültürel bir mirası yansıtarak sanatçıların geçmişten ilham alarak yeni eserler oluşturmaya ve kültürel aktarımlar aracılığıyla yeni anlamlar sunmasına olanak tanır.

Gelenek ve oluşturdukları, kültürel çeşitliliği, kimliği ve estetik değerleri günümüz resim sanatında bir köprü görevi üstlenir. Bu köprü, sanatın geçmişi ile geleceği arasında bir bağlantı kurarak, sanatın evrensel dilinde sürekliliği sağlar. Geleneksel ve modern unsurların birlikte incelenmesi, Türk resim sanatının daha geniş bir perspektiften anlaşılmasına katkı sağlar.

Bu bildiri, Türk resim sanatında gelenek temasını ele alan bir resim çalışmasını incelemektedir. Gelenek temalı yapay zekâ uygulamaları, özellikle Türk kültüründe belirgin olarak kullanılan Ay Yıldız motif ve sembollerini değerlendirmiştir. Bu uygulamaların analizi, gelenek ve yapay zekâ arasındaki etkileşimi anlamamıza ve Türk resim sanatının gelecekteki yönelimlerini değerlendirmemize yardımcı olmaktadır.

Bildiri, gelenek isteğine bağlı olarak, resim yapay zekâ uygulamalarının incelenmesi yoluyla Türk resim sanatının gelenekle olan ilişkisini anlamayı ve gelecekteki gelişimini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulgulara göre, sanatın evriminde yapay zekânın, gelenek ve yenilikçiliğin bir arada nasıl işlev görebileceğine dair önemli bir katkı sunduğu görülmektedir. Bununla birlikte, yapay zekâ uygulamasının estetik olarak daha sofistike olmasına rağmen, geleneksel işlemlerle kurduğu bağın yeterince estetik olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Estetik, Gelenek, Çağdaş Sanat

THE RELATIONSHIP BETWEEN TURKISH ART TRADITION AND CONTEMPORARY ART: INVESTIGATION OF THE CRESCENT AND STAR MOTIF IN ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS

ABSTRACT

Tradition plays a critical role in the transformation of Turkish art and determines the evolution of the works of some artists, especially in Turkish painting. Tradition not only affects contemporary art, but is also an element that affects the continuity and transformation of art. Analysis of the connection between tradition and modern art can contribute to a deeper understanding of the aesthetic elements of art.

Among the factors that determine the identity of Turkish art, there are distinct characteristics that differentiate it from other cultures, such as traditional patterns, color scales, styles, embroidery, forms and symbols. Adopting traditional themes and patterns, Turkish painting reflects a cultural heritage, allowing artists to create new works inspired by the past and present new meanings through cultural transfers.

Tradition and its cultural diversity, identity and aesthetic values serve as a bridge in today's painting art. This bridge establishes a connection between the past and the future of art, ensuring continuity in the universal language of art. Examining traditional and modern elements together contributes to understanding Turkish painting from a broader perspective.

This paper examines a painting that deals with the theme of tradition in Turkish painting. Tradition-themed artificial intelligence applications have especially evaluated the Crescent and Star motifs and symbols that are prominently used in Turkish culture. Analysis of these applications helps us understand the interaction between tradition and artificial intelligence and evaluate the future trends of Turkish painting.

The paper aims to understand the relationship of Turkish painting with tradition and evaluate its future development through the examination of painting artificial intelligence applications, depending on the desire for tradition. According to the findings, it is seen that artificial intelligence makes a significant contribution to how tradition and innovation can function together in the evolution of art. However, although the artificial intelligence application is more aesthetically sophisticated, it has been concluded that the bond it establishes with traditional processes is not aesthetic enough.

Key Words: Aesthetics, Tradition, Contemporary Art

GİRİŞ

“Dünya uygarlık tarihinde, tezyini sanatlar bakımından en uygun ve seçkin bir seviyeye ulaştırmış olan ulusların başında Türkler gelmektedir. Türkler, Orta Asya'dan başlayarak sürdürdükleri kültürlerini Anadolu'da da yüzyıllar boyunca çok başarılı bir şekilde sürdürmüşlerdir. Türk tezyini sanatları arasında halı, çini, ahşap oymacılığı, kitap süslemeleri gibi birçok farklı sanat türü, parlak bir geçmişe sahiptir.” (Ersoy, 1988: 9).

Türk Sanatının gelişiminde önemli bir faktör olan gelenek, Türk devletlerinin Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan yüzyıllar boyunca oluşturdıkları kültürel mirasın en değerli parçasıdır. Türk sanatı, mimariden resme, müzikten edebiyata, el sanatlarından silah sanatlarına kadar geniş bir alanda kendini göstermiş ve çeşitli disiplinlerde özgün bir kimlik oluşturmuştur. Türk kültürü, bu sanat geleneğinin temelini oluşturur ve uzun tarihsel geçmişiyle önemli bir kaynak teşkil eder.

Türk kültüründe geleneksel sanatlar belirgin bir etkiye sahiptir ve çağdaş sanatçıları çeşitli şekillerde etkiler. Bu etkilerin kökeninde, düşünsel ve uygulamalı boyutlarda biçimsellik ve renk unsurları bulunduğu varsayabilir.

Türk sanatı, yaşam kültürünün zenginliğine dayanarak özgün niteliklere sahiptir. Geometrik süslemeler, sembolik bir dil ve dekorasyonlar, özgün formların nesiller boyu aktarılması sayesinde farklı sanat dallarında kendini gösterir. Türk sanatları, motifler ve desenler açısından son derece zengindir; halıdan el sanatlarına kadar geniş bir alanda özgün ve dinamik bir stil geliştirilmiştir. Türk halı sanatı, dünya çapında tanınmıştır.

“... sanat alanında Türkiye'de gelişen en önemli sanat kolu Halıcılık ve Dokuma'dır.” (Kuban, 1981:115).

Türk sanatının etkileri, çağdaş sanat alanında birçok bağlamda incelenmiş ve sanatçıların etkilendiği, alıntı yaptığı birçok konsept gözlemlenmiştir. Bu etkileşim, geçmişle gelecek arasında bir köprü oluşturur. Sanatçılar, geleneksel öğeleri sofistike bir şekilde yeniden düşünerek, aynı sembollerle yeni anlamlar yükleyerek ve estetik bir sorgulama olarak değerlendirerek gelenekle etkileşirler.

“Sanat tarihinde ‘çini’ İslam mimarisini ve ona paralel gelişen seramik sanatını çağrıştırmaktadır. Türk, İran, Moğol, Arap ve Berber asıllı toplumların Orta Asya'dan İspanya'ya kadar uzanan geniş coğrafyada 7. yüzyıldan çağımıza kadar geliştirdikleri çini ve seramik sanatı, devir ve ülkelere göre farklılıklar ortaya koyar.”(Erman, 2012: 24).

Geleneksel sanatın birçok bağlamı, kültürel geçmişin en başlangıcına kadar uzanan derin köklere sahiptir. Türk sanatının geleneksel yapısı, özellikle biçimsel ve renksel bir dilin tasarım ve uygulama olarak kendini ortaya koyması ve üsluplaşmasıdır.

“Türk mimarî dekorasyonunda gelişen diğer önemli bir teknik sırlı tuğla ve çini kaplamadır. Anadolu'ya İran'dan gelen bu tekniklerden birincisi Onbeşinci yüzyılda terkedilmiş, buna karşılık çini kaplama, dünya seramik tarihi içinde önemli yeri olan bir mükemmelliğe ulaşmıştır.” (Kuban, 1981 :115)

Türk sanatının önemli simge-sembolleri arasında, ay ve yıldız sembolü de vardır. Bu simge-semboller, Türklerin gökyüzüyle ve diğer kavramlarla kurduğu özel ilişkiyi temsil eder. Ay, geceyi ve karanlığı; yıldızların ise aydınlığı simgelediği genel yargısı yanında farklı alt anlamları da vardır. Türk bayraklarında ve paralarında sıkça kullanılan ay ve yıldız, aynı zamanda Türk tarihinde çok önemli bir simge olarak kabul edilir. İslamiyet'in kabulünden sonra da ay, Türkler tarafından benimsenen bir sembol olmuştur ve Türkiye Cumhuriyeti bayrağında bu sembol yer almaktadır. Ay ve yıldızın sembolizmi, Türk tarihinde geniş bir kabul görmüş ve ortak bir simge haline gelmiştir.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Bu araştırma, Türk kültürünün ay ve yıldız motiflerinin kullanımını, yapay zekâ tarafından oluşturulan bir dizi görsel üzerindeki analizlerle değerlendirmektedir. Yapay zekâ ile yapılan çalışmalar geniş çapta incelenmiş ve bu değerlendirmeler doğrultusunda, “istem” tabanlı girişlerle elde edilen görseller üzerinde ayrıntılı inceleme ve yorumlama gerçekleştirilmiştir. İnceleme sürecinde, “geleneksel Türk resmi ve ay yıldızdan oluşan resim” ifadesi kullanılarak “istemde” bulunulmuştur. Yapay zekâ üzerinde bu taleplere dayalı olarak elde edilen sonuçlar analiz edilmiş ve bu uygulama, “openart” yazılımı kullanılarak yürütülmüştür. Yazılım kapsamında gerçekleştirilen “istemde” aşağıda gösterilmiştir.



Görsel 1: İstem: “geleneksel Türk resmi ve ay yıldızdan oluşan resim” , üretilen ai yazılım: openart
lisanslı sürüm Üretilme tarihi: 15 Aralık 2023

İnceleme sonuçlarına göre, görselin kompozisyon öğeleri açıklayıcı bir biçimde ifade edilmiştir. Bu çalışma, yapay zekâ tarafından belirli bir bağlamda gerçekleştirilmiş ve kompozisyon dikdörtgen bir formatla tasarlanmıştır. Ancak çalışma tamamlanmış gibi görünmemektedir. Geometrik bir desenle çizilmiş bir çerçeve altın varak veya yıldız teknikleriyle oluşturulmuştur. Çerçeve, üst kısmından kesilmiş gibi görünmektedir. Çerçeve hatalı bir çizime sahiptir.

Görselde, geleneksel ve klasik altın varaklı bir çerçeve çizilmiş ve su yolu desenli zikzaklarla süslenmiştir. Bu süsleme, sarı ve siyah gibi iki karşıt renkle dikkat çekmektedir. Çerçeve, belirgin bir biçimde sunulmuş ve süsleme haline getirilmiştir.

İç kompozisyonda, Türk çini sanatını anımsatan lacivert ve kırmızı renklerde çiçek-yıldız şeklinde formlar bulunmaktadır.

“Türk kumaşlarında kırmızı rengin hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Parlak kırmızı eskiden beri millî renk olmuştur, bunun çeşitli nüansları vardır. Kırmızıdan sonra en çok kullanılan renkler mavi, yeşil, siyah, beyaz, bej ve altın sarısıdır.”(Aslanapa,1993: 63).

Yıldızlar, bazen nokta şeklinde, bazen paralel kenar formunda sarı ve beyaz renklerle boyanmıştır. Geleneksel Türk çini sanatında olduğu gibi, formların çevresi konturla çizilmiştir ve çalışma süslemeci bir yaklaşıma sahiptir.

Çalışma, gökyüzünü anımsatan bir süsleme anlayışı içinde çeşitli öğeler barındırmaktadır. Yıldızlar, çiçeklerle tanımlanmış gibi görünmekte ve lacivert alanın hemen üzerinde siyah bir alanda ay çizilmiştir. Kompozisyon, çeşitli kolajlardan oluşmuştur, ancak öğelerin yerleşimi ve estetik düzeni tam olarak planlanmamıştır. Biçimlerin çiziminde gerekli hassasiyet bulunmamaktadır. Bu durumun nedeni talebin “genel” bir istem olmasından kaynaklanabilir.

Çalışma, Türk kilim ve halı sanatındaki geometrik desenlere benzerlik göstermektedir. Ayrıca, altın varak görünümündeki çerçeve, geleneksel Türk sanatında sıklıkla kullanılan bir terchtir. Teknik, çalışmaya zenginlik ve görkem katmaktadır.

Yıldızlar ve çiçekler, Türk sanatında yaygın olarak kullanılan sembollerdir. Yıldızlar, gökyüzüne olan derin bağlantıyı ve evrenin sonsuzluğunu temsil ederken, çiçekler doğanın güzelliklerine olan hayranlığı ve yeni başlangıçları simgeler.



Görsel 2: İstem: “geleneksel Türk resmi ve ay yıldızdan oluşan resim” , üretilen ai yazılım: openart lisanslı sürüm Üretilme tarihi: 15 Aralık 2023

Görselde, bir camiye bağlı iki minare ve bağımsız bir minare vardır. Gökyüzünde iki hilal vardır. Yıldızlar, yere yakın alanlardan gökyüzünün en üst kısmına kadar yerleştirilmiştir. Arka planda, az ve çok parlak olmak üzere iki farklı türde yıldız biçimi bulunmaktadır ve gökyüzüne, klasik Türk çini sanatına benzer bir anlayışla yanık kırmızı renkte çiçekler çizilmiştir. Arka planın sol alt kısmında, küresel bir ay formu çizilmiştir. Cami kubbesindeki sarı renkli ay, birlik oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Görsel, tamamen kareye yakın bir çerçeveye sahip izilmiştir. Çerçevesinin Görsel 1’den daha iyi oluşturulduğunu gözlenmiştir. Çerçeve motifleri,

geometrik motifler ve süslemelerle oluşturulmuştur. Önceki görselden farklı olarak, bu görselde bir cami eklenmiştir. Sarı, mavi, siyah ve altın varak gibi renklerle süslenmiş bir anlayışın olduğu görülmektedir. Cami kubbesi, genellikle cami kubbelerinde kullanılmayan renk olarak sarıya boyanmıştır.

Ay ve yıldız, Türk sanatının ve kültürünün belirgin sembolleridir. Ay, geceyi temsil ederken, yıldızlar evrenin ve gökyüzünün genişliğini simgeler. Bu sembollerin görselde yer alması, görseli oluştururken geleneksel temalarla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Çiçek desenleri ve renk seçimleri, Türk çini sanatını anımsatabilir. Özellikle İznik çinileri ile tanınan çini sanatı, genellikle çiçek desenlerini ve mavi tonları kullanır. Bu nedenle, bu eserin çini sanatından ilham aldığı düşünülebilir.

İki görsel arasında, yapay zekanın Türk kültürünü ve sanatını yansıtmak için bazı öğeleri bir araya getirdiği görülmektedir. Geometrik desenler, çiçek motifleri, renk paleti ve semboller, yapay zekanın Türk halı ve kilim sanatı, geleneksel çini sanatı ve Osmanlı mimarisi gibi alanlardan esinlendiğini göstermektedir. Yapay zekânın, Türk geleneksel sanatlarını çeşitli renk ve biçimlerle aktarma yolunda başlangıçta da olsa eylem halinde olduğunu göstermektedir. Yapay zekâ, renklerin anlamını ve kullanım tercihlerini biçim diline ait bilgileri, sembolik yönleri aktarma halinde üretim yapmıştır denilebilir.

SONUÇ

İstenilen görsellerin oluşturulduğu uygulama üzerinde elde edilen görüntülerde bazı ortak nitelikler bulunmaktadır. Ay ve yıldız sembollerinin evrenselliği, çini sanatının etkisi ve Osmanlı mimarisi unsurlarının kullanılması, görsellerin Türk sanatının çeşitli yönlerini bir araya getirdiğini göstermektedir.

Kurgusal olmasına rağmen, iki görselde renk ve çerçeve kullanımında belirgin benzerlikler bulunmaktadır. Örneğin, arka plan renkleri olarak siyah ve lacivert gibi tonların tercih edilmesi ve kenar tonlarında altın yaldızlı bazı renklerin kullanılması ortak özellikler arasında yer almaktadır. Ayrıca, arka planın tasarımı ve oluşturulması iki görselde de benzerlik göstermektedir. Türk seramiklerine atıfta bulunan bir yaklaşımın benimsendiği ve geleneksel bir atmosfer yaratmak amacıyla altın yaldızlı kullanımının ön planda olduğu gözlemlenmektedir.

Ay, hilal ve yıldız figürlerinin zaman zaman düzgün çizildiği, zaman zaman hatalı çizildiği ve bazı yanlışların yapıldığı gözlemlenmiştir. Yıldızlar genellikle süsleme amacına hizmet etmekte ve birikimleri çizgisel bağlamda göstermeye çalışmaktadır. Yapay zekanın bu çalışmasını değerlendirdiğimizde, biçimsel öğeleri oldukça süsleyici bir yaklaşımla birbirleriyle ilişkiler içinde kullandığını söylemek mümkündür. Hilal ve yıldızla bağlı olarak kullanılan cami figürü, bu öğelerin başında gelmektedir.

Ancak, yapay zekanın çalışmasının geleneksel bir sanat yapıtı kadar estetik plastik bir üretim yapamamıştır. Estetik bir yaklaşımın eksik olduğunu, daha çok suni bir çalışma gibi görüldüğünü ve çeşitli detaylarla ilişki kurulmak için eklenen unsurların basit ve suni hissettirdiğini gözlemleyebiliriz. Hatalı çizimler bulunmaktadır ve Ay ve yıldızın, bir kişinin el işçiliğiyle plastik olarak yorumlandığı ve ay yıldızın sadece bir form olarak değil, aynı zamanda bir sistem olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında istemin sadeliği ve genelliği de bu sonuca ulaşmamıza neden olmuş olabilir.

KAYNAKÇA

- Aslanapa, O. (1993). Türk Sanatı.(3. Baskı). *İstanbul: Remzi Kitapevi*.
Erman, D. O. (2012). Türk seramik sanatının gelişimi: toprağın ateşle dansı. *Acta Turcica*, 4(1), 18-33.
Ersoy, A. (1988). Türk tezhip sanatı. *İstanbul, Hila! Matbaacılık* an. Tic. A.Ş.
Kuban, D. (1974). *100 soruda Türkiye sanatı tarihi*. Gerçek yayınevi Görsel 1-2: İstem: Üretilen ai yazılım: openart lisanslı sürüm üretilme tarihi: 15 Aralık 2023